

**Dr. fra Andrija Nikić: HERCEGOVAČKI I
BOSANSKI FRANJEVCI IZMEĐU 1844. I 1944.
GODINE, Mostar, 1996.**

Kad čovjek napiše knjigu, onda je to veliki događaj, skoro kao kad se rodi prvo dijete; a kad čovjek napiše dvanaestu knjigu, onda se to smatra običnim događajem i bilo bi neobično ako poslije toga ne bi napisao još 12 knjiga, pa još 12 i tko zna koliko puta po 12 knjiga.

Kad se rodi dvanaesto dijete, roditelji ga vole kao i prvo, jer je 12. dijete jednako prvom, a 12., 24. ili 36. knjiga je čak bolja od prve.

Knjiga "Hercegovački i bosanski franjevci između 1844. i 1944. godine" je 39. knjiga dr. fra Andrije Nikića. Ona je toliko obična da je svatko može čitati, a istovremeno je toliko neobična da u njoj svatko može naći nešto za sebe.

Dr. Nikić je u svojoj knjizi predstavio 15 velikana franjevaca Hercegovine i Bosne, a predstavljajući njih, predstavio je još jednom i sebe, iako za to ima sve manje potrebe, jer fra Andriju Nikića ovdje svatko zna.

Fra Andrija Nikić je u svojoj mladosti najviše vremena provodio u knjižnici napajajući se neizmjernom znanošću i raščlanjujući pisano duhovno blago hercegovačkih franjevaca. Takvim radom postao je uzor mladim generacijama studenata, koji su se pripremali na izvršenje istražiteljskog "napada" na beskrajne izvore znanja.

Najveći dio svoje knjige je dr. Nikić posvetio fra Didaku Buntiću, velikom Hrvatu Herceg-Bosne, franjevcu, političaru jasnih vizija, prosvjetitelju, metodičaru, praktičaru, vođi hrvatskog naroda Herceg-Bosne, reformatoru, znanstveniku, duhovnom čovjeku, propovjedniku, promicatelju kulture, književnosti, informativne znanosti, socijalne pravde, ekonomskog napretka, društvenog reda, čistoće u vjeri te odanosti Svetom Ocu papi.

Fra Didak Buntić je u kolovozu 1909. godine u pismu Isi Kršnjavom pisao o svehrvatskom ujedinjenju: "Zaprijetili smo Bosni. Ne budu li odlučni pristaše sjedinjenja hrvatskih zemalja, s njima ćemo raskrstiti, pa ćemo mi Hercegovci biti ondje, gdje Hrvati imaju većinu, a u Bosni će

biti ono, što jesu: naime jedna petina... Mi svi smo uvjereni, kako je sve to tuđe maslo”, pisao je Didak Buntić 1909. godine, a 87 godina kasnije se stvari nisu promijenile, osim što su Hrvati u Bosni s jedne petine pali na jednu četrdesetinu. (S. 117s)

U suradnji s bosanskim provincijalom fra Didak Buntić je izradio Upute hrvatskim zastupnicima u Saboru BiH, sukladno kojima su zastupnici bili obvezni tražiti gradnju cesta, utemeljenje pučkih škola, provedbu agrarne reforme, zaštitu šuma, obvezu uporabe latiničnog pisma i hrvatskog jezika. (S. 143)

O političkom rješenju pitanja Hercegovine i Bosne Buntić je napisao “da se one utjelove Kraljevini Hrvatskoj na temelju hrvatskog državnog i povijesnog prava... jer su one sastavni dio starodrevnog hrvatskog kraljevstva, na čijem zemljištu je zasjao zlatni vijenac na tjemenu prvog hrvatskog kralja Tomislava”. (S. 149) U pismu mostarskom biskupu fra Paškalu Buconjiću povodom Buconjićeva pisma caru Austro-Ugarske o rješenju tog pitanja fra Didak Buntić piše: “Hrvat Hercegovine neće trpjeti, da se njegova domovina zove ikako, nego Hrvatska.” (S. 149)

Fra Andrija Nikić je u svojoj knjizi naveo dokumentarnu građu i opisao fra Didaka Buntića kao najvećeg prosvjetitelja hrvatskog naroda Herceg-Bosne svih vremena. Fra Didak je na temelju dvaju jednostavnih i za svakog razumljivih pravila pokrenuo masovno opismenjavanje hrvatskog puka. Prvo pravilo je glasilo: “Svatko je ustanju naučiti drugog, ono što on zna”, a drugo je pravilo: “Narod se mora pokrenuti na što življe sudjelovanje u radu oko svoje prosvjete i napretka.” (S. 147)

Sukladno tim pravilima, u školskoj 1911./12. godini otvoreni su prvi razredi opismenjavanja. Prosvjeta se širila Herceg-Bosnom. Župnik u Varešu fra Jozo Filipović utemeljio je školu opismenjavanja sukladno metodi fra Didaka Buntića. To je učinio i fra Jako Jukić u Kotor Varošu. Fra Didakova škola u Kreševu imala je 50 đaka. Takvu školu za nepismene vojne invalide je Ivan Sušac vodio 1917. godine u Banjoj Luci. Ta škola je imala 86 kandidata. U fra Didakovoj školi su se učili sljedeći predmeti: čitanje, pisanje, računanje, gospodarstvo i metodika (način poučavanja drugog). (S. 148)

Djela fra Didaka Buntića čine sustav enciklopedijske vrijednosti. Ako bi se uspjela skupiti sva njegova pisma, okružnice, izvješća, ljetopisi, propovijedi, govori, članci i druga djela, došlo bi se do velikog duhovnog, kulturološkog i znanstvenog blaga za Hrvate Herceg-Bosne i cijeli hrvatski narod.

Dr. Nikić je u svojoj knjizi, osim fra Didaka Buntića, dao najznačajnije crte i o drugim franjevačkim velikanima, kao što su: Petar Bakula, Grga Martić, Paškal Buconjić, Luj Radoš, Andeo Kraljević, Radoslav Glavaš,

Duje Ostojić, Nikola Šimović, Josip Markušić, Jozo Filipović, Jako Jukić i Ivan Musić.

Fra Petar Bakula je još 1868. godine pisao fra Grgi Martiću o onima koji su se bavili "ili čitanjem, ili pisanjem": "Bog nek pokripi sve one, koji budu pošli na takav potrebiti i slavni posao." (S. 39) Bakulina djela uglavnom su pisana na stranim jezicima, jer mu okrutne turske okupacijske vlasti nisu dozvoljavale izraziti svjetske domete svojeg uma na svom materinskom hrvatskom jeziku. Zahvaljujući znanstvenoistraživačkom radu dr. fra Andrije Nikića će i Bakulina djela u pohrvaćenom obliku ugledati svjetlo dana među "svojima na svome".

Fra Grga Martić je 1878. godine u vrijeme održavanja Berlinskog kongresa (13. lipnja do 13. srpnja) poslao u Berlin prosvjedno pismo, u kojem je napisao: "Priča se i čujemo, kako Srbija traži Bosnu sebi. Mi katolici ustajemo svi protiv tog. Zato protestiramo." (S. 21)

Fra Lujo Radoš je 1886. o javnim glasilima napisao ono što teorija informativne znanosti ni stotinu godina kasnije nije prestigla. U svojoj okružnici piše: "Dobro vam je poznato, kako su i dan danas javna glasila najjača i najmoćnija sila te jedino oruđe obrazovanog svijeta, kojim se vojuje i brane vlastiti interesi." (S. 62) O "Franjevačkom vjesniku" je Radoš napisao: "Ovaj list je dokaz, kako i mi svim svojim silama stupamo naprijed i pridonosimo naš kamenčić velikoj zgradi sveopće kršćanske i svjetske prosvjete." (S. 63)

O ujedinjenju svih Hrvata, opisanom u knjizi provincijala hercegovačkih franjevaca fra Radoslava Glavaša, piše Uredništvo lista "Osvit" 1904. godine, u posljednjem broju: "Naša želja je, da se ova knjižica što više raširi u našem narodu, kako bi uvijek imali pred očima veliki cilj naših preda, a to je hrvatsko narodno ujedinjenje i kako bi išli njihovim stopama za tim ciljem." (S. 72)

Studenti teologije iz Livna su 1900. godine u pismu fra Radoslavu Glavašu napisali: "Krijesnu iskra Vašeg lakog pera i užeže sjajne zublje poviesne istine, kojima je rasvietljena širna ravan prošlosti i sadašnjosti franjevaca Herceg-Bosne." (S. 105)

Fra Paškal Buconjić, mostarski biskup, 1908. godine napisao je zahtjev austrougarskom caru Franji Josipu I. za ujedinjenje Hercegovine i Bosne s Hrvatskom. Taj je zahtjev 11. listopada poslije mise pročitao narodu, koji ga je prihvatio općim pljeskom. Zahtjev je uručen caru posredstvom njegova predsjednika vlade u Sarajevu Windzora.

Osim znamenitih franjevaca dr. fra Andrija Nikić je u svojoj knjizi dao prikaz i sveukupnog prosvjetiteljskog, obrazovnog, informativnog, kulturološkog, mudroslovnog i bogoslovnog rada franjevaca, koji su već 1875. godine na području zapadne Hercegovine imali 11 škola, a još

40-ih godina 19. stoljeća su se sa svojim prosvjetiteljskim radom uključili u Hrvatski narodni preporod. Izdali su bukvar za đake. (S. 42)

Franjevačka tiskara u Mostaru je počela s radom 1873. godine. U prvoj godini njezina rada izdana su sljedeća djela: Šematizam, Hrvatski pravopis, Katolički molitvenik i Katolički katekizam, a 1874.: Duhovna zabava, Bukvar i Vjeronauk za III. razred, zatim Talijanski rječnik, Gramatika talijanskog jezika te Matematika. (S. 43)

Na prikupljanju i prezentiranju hrvatske kulturne baštine na području Hercegovine i Bosne posebice je bio angažiran list "Glas Hercegovca", koji je izlazio od 1885., i "Osvit" (1898.) te "Franjevački vjesnik". (S. 61)

U Franjevačkom samostanu u Mostaru je 1895. utemeljen Teološki fakultet kao prva visokoškolska ustanova u Mostaru. (S. 102) Hercegovački i bosanski franjevci su od 1908. godine na Širokom Brijegu i u Visokom vodili gimnazije, a od 1895. u Mostaru i, potom, u Livnu teološke fakultete, koji su obuhvaćali mudroslovni i bogoslovni studij (filozofiju i teologiju). (S. 163)

Književno društvo hrvatskih i slovenskih franjevaca je 1913. godine u Mostaru pokrenulo list "(Naša) Hrvatska misao", kojem se priključio i list bosanskih franjevaca "Serafinski perivoj" s ciljem povezivanja hrvatskog naroda među sobom i s drugim narodima uz pomoć toga lista poput "zlatnog mosta".

Nadbiskup vrhbosanski dr. Josip Stadler je 1898. poslao javni poziv franjevačkim svećenicima da napuste samostane i prijeđu u svjetovne svećenike s obrazloženjem, kako za franjevce nije život na župama nego u samostanima. (S. 73)

Sveti Otac papa Leon XIII. je izjavio, kako franjevce u Hercegovini i Bosni treba susretati s dužnim poštovanjem i s njima postupati obzirno zbog njihovih zasluga za katoličku vjeru. (S. 247)

Knjiga dr. fra Andrije Nikića "Hercegovački i bosanski franjevci između 1844. i 1944. godine" otvorila je nove stranice stare povijesti Hrvata Herceg-Bosne i njihovih franjevaca. Te stranice su namijenjene čitanju, promišljanju i življenju sukladno uputi "uzmi, čitaj, razmišljaj i živi" - "TOLLE, LEGE, CONSIDERE ET VIVE!"

Tihomir MARIĆ